

Ks. Tomasz Białobrzeski
Wydział Prawa Kanonicznego UKSW

**Komentarz do dekretu Trybunału Roty Nuncjatury
Apostolskiej w Hiszpanii c. Morán Bustos z dnia 26 marca
2007 r. zarządzający przyjęcie sprawy o orzeczenie nieważności
małżeństwa do zwyczajnego postępowania w II instancji**

Wstęp

Wydanie wyroku orzekającego za pierwszym razem nieważność małżeństwa stanowi tylko jeden z etapów postępowania sądowego w konkretnej sprawie. Zgodnie z dyspozycją zawartą w kan. 1682 § 1 KPK musi on zostać przesłany do trybunału apelacyjnego wraz z pozostałymi aktami i ewentualnymi apelacjami stron. Dopiero orzeczenie tego trybunału może zakończyć sprawę, jeśli przesłany wyrok zostanie zatwierdzony w instancji apelacyjnej. Prawodawca KPK oraz instrukcji procesowej *Dignitas Connubii* dokładnie określa kolejność czynności procesowych w tej instancji. Pierwszą z nich jest przyjęcie akt sądowych i ustanowienie trybunału kolegiального. Drugą czynnością, należąca już do sędziego przewodniczącego, jest zwrócenie się do obrońcy węzła małżeńskiego instancji apelacyjnej o przygotowanie *animadversiones*. Sędzia winien także powiadomić strony o możliwości złożenia swoich uwag. Po zgromadzeniu wymienionych dokumentów akta sprawy należy przekazać sędziom wyznaczonym do sprawy, którzy po zapoznaniu się z ich treścią mają zdecydować, czy zatwierdzą wyrok I instancji własnym dekretem, czy dopuszczą sprawę do zwyczajnego rozpatrzenia w instancji apelacyjnej. Dekret zatwierdzający wyrok powinien pod sankcją jego

nieważności zawierać przynajmniej ogólną motywację i odpowiadać na uwagi obrońcy węzła małżeńskiego oraz stron. W dekrecie dopuszczającym sprawę do zwyczajnego postępowania motywy powinny być przedstawione przynajmniej w ogólnych zarysach, należy ponadto wskazywać, jakie są wymagane uzupełnienia dla instrukcji sprawy¹.

Przedstawiony poniżej dekret Trybunału Roty Nuncjatury Apostolskiej w Hiszpanii c. Morán Bustos z dnia 26 marca 2007 r. rozstrzyga dopuszczenie sprawy o nieważność małżeństwa do zwyczajnego postępowania w II instancji². Autor dekretu, zgodnie z dyspozycją kan. 1617 KPK oraz art. 265 § 5 *Dignitas Connubii* przedstawia w nim nie tylko motywy decyzji trybunału kolegialnego i wskazuje konieczne uzupełnienia, ale również prezentuje stan sprawy i stan prawny.

1. Stan sprawy

D... i Dña... zawarli kanoniczny związek małżeński w par. pw. św. Mikołaja w miejscowości ... w lipcu 2002 r. Poprzedziło go narzeczeństwo trwające niespełna osiem miesięcy. Wspólnota małżeńska została zerwana krótko po ceremonii zaślubin. Z tego związku nie było potomstwa³.

Dnia 25 listopada 2004 r. mężczyzna złożył skargę powodową przed trybunałem kościelnym w ... Kobieta nie stawiała się na wezwanie sądu. Dnia 23 grudnia 2004 r. ustalono formułę wątpliwości w następującym brzmieniu: *Czy wiadomo o nieważności małżeństwa D... i Dña... z powodu wady zgody małżeńskiej z tytułu poważnego*

¹ Por. KPK, kan. 1441, 1682 § 2; *Dignitas Connubii*, art. 263, 265; W. WENZ, *Komentarz do art. 265*, w: T. ROZKRUT (red.), *Komentarz do Instrukcji procesowej „Dignitas Connubii”*, Sandomierz 2007, s. 355-357.

² Dekret został opublikowany w hiszpańskim portalu internetowym „El derecho” (<http://www.elderecho.com>), pod sygnaturą EDJ 2007/15186 (dalej cytowany jako: Dec. c. Morán Bustos, 26 III 2007, EDJ 2007/15186).

³ Por. Dec. c. Morán Bustos, 26 III 2007, EDJ 2007/15186, n. 1, s. 1.

*braku rozeznania oceniającego (brak wolności wewnętrznej) po stronie męża - powoda*⁴.

Sprawa została przeprowadzona zgodnie ze stosownymi normami prawnymi. Na etapie dowodowym przesłuchano powoda, świadków, zgromadzono dokumenty oraz przeprowadzono badanie psychologiczne mężczyzny. Dekretem z dnia 22 sierpnia 2005 r. zarządzono publikację akt, a postępowanie dowodowe zamknięto 8 września 2005 r. Wyrok trybunału zapadł na sesji wykrokowej 3 stycznia 2006 r. Orzeczono nieważność małżeństwa z tytułu poważnego braku rozeznania oceniającego (brak wolności wewnętrznej) po stronie powoda⁵.

Trybunał ..., zgodnie z kan. 1682 § 1 KPK, z urzędu przesłał akta do Trybunału Roty Nuncjatury Apostolskiej w Hiszpanii w dniu 23 stycznia 2006 r. Dnia 31 stycznia 2006 r. ustanowiono skład trybunału II instancji i również wtedy odbyła się pierwsza jego sesja, na której m.in. zobowiązano powoda do realizacji określonych czynności prawnych. Ponieważ nie zostały one zrealizowane, postępowanie w sprawie było zawieszono. Po zrealizowaniu przez powoda wskazanych czynności prawnych, obrońca wężła małżeńskiego D. Urbano Monedero Navarro w dniu 12 grudnia 2006 r. przedstawił swoje uwagi⁶.

2. Stan prawny

W części *in iure* dekretu ponens zawarł następujące uwagi odnoszące się do kan. 1095 n. 2 KPK. Akt zawarcia kontraktu stanowi wola dwóch podmiotów dotycząca określonego celu. Do ważności tego aktu wymaga się, aby były w nim zawarte wszystkie istotne elementy konstytutywne (por. KPK, kan. 124 § 1). Akt ten przede wszystkim powinien być wolny (powstały przy udziale woli i rozumu – *con concurrentia de la inteligencia y de la voluntad*) i mieć odpowiedni cel. W

⁴ *Si consta de la nulidad del matrimonio de D... y Dña... por falta de válido consentimiento matrimonial, por el capítulo de grave defecto de discreción de juicio (falta de libertad interna) por parte del esposo - actor.* – Tamże, n. 2, s. 1.

⁵ Por. tamże.

⁶ Por. tamże, n. 3, s. 1.

przypadku braku wolnej woli lub istotnego celu, akt należy uznać za nieważny. Konieczna jest ponadto zdolność do oceny planowanego aktu oraz właściwa autonomia podmiotu, aby dokonywaną czynność nazwać swoją (*suyo*)⁷.

Omawiana zdolność dotyczy realizacji praktycznego osądu (*juicio práctico*) rzeczywistości małżeństwa. Prawodawca w kan. 1095 KPK odnosi się do niezdolności wynikającej z tego, że podmiot nie jest zdolny do działania, ponieważ nie może rozeznaczyć lub nie może podjąć tej rzeczywistości. W sprawie należy udowodnić, że podmiot nie był zdolny rozeznaczyć pozytywnych i negatywnych (*no pudo discernir las ventajas e inconvenientes*) wynikających z zawarcia małżeństwa lub nie był zdolny do podjęcia autonomicznego i wewnętrznie wolnego zobowiązania (*no pudo comprometerse autónomamente y con libertad interior*)⁸.

Zdaniem ponensa uznanie, że istnienie motywów-motywacji (*motivos-motivaciones*) towarzyszących decyzji o zawarciu małżeństwa, nie tylko nie przeciwstawia się realizacji czynów autonomicznych i wolnych, lecz je umożliwia; chyba że w procesie udowodni się coś przeciwnego. Przez *motyw* należy rozumieć akt wyboru poznanego obiektu (postrzeganego jako coś dobrego), który wpływa na wolę stając się celem osiągnięcia tegoż obiektu. Istnienie tych *motywów* nie przeciwstawia się wolności, co więcej, bez nich nie byłoby możliwe pragnienie osiągnięcia konkretnego celu. Brakowałoby po prostu istotnego elementu, jakim jest rozważenie argumentów za i przeciw podjęciu konkretnej decyzji. W tym znaczeniu należy stwierdzić, że bez *motywów* konkretny wybór byłby niezrozumiały lub wręcz niemożliwy.

Ponens odnosi się następnie do uwarunkowań (*los condicionamientos*), które mogą osłabiać lub ograniczać wolną wolę oraz do wewnętrznego przymusu (*la determinación*), która pozbawia wolnej woli. Nie można negocjować uwarunkowań człowieka, które wynikają z różnych przyczyn: dziedzictwa genetycznego, doświadczeń

⁷ Por. tamże, n. 4, s. 2.

⁸ Por. tamże.

życiowych, środowiska, w którym się żyje, podświadomości, stanu psychicznego, konfliktowych sytuacji. Istnieją okoliczności towarzyszące osobie (*yo*), które czynią z niej rzeczywistość konkretną i określoną. W tych przypadkach wolność jest ograniczona tymi okolicznościami, które wynikają z określonej i osobistej egzystencji, z niedoskonałego poznania rzeczywistości oraz ograniczonego pola działania. Istniejące uwarunkowania nie zawsze i niekoniecznie przeradzają się w wewnętrzny przymus. Dzieje się tak dlatego, że postępowanie konkretnej osoby jest procesem wynikającym z ludzkiej egzystencji: przeszłości i teraźniejszości, własnego organizmu, środowiska i doświadczenia, podświadomości, codziennego życia. Można stwierdzić, że przejście od uwarunkowania (*el condicionamiento*) do wewnętrznego przymusu (*el determinismo*) dokonuje się w zależności od siły, jaka wynika z konkretnych okoliczności, których człowiek doświadczył i doświadcza w każdym momencie swojego życia⁹.

3. Stan faktyczny

Na samym początku stanu faktycznego ponens informuje, że sędziowie po zapoznaniu się z aktami sprawy oraz po ich wnikliwej analizie i ocenie – przy zastosowaniu odpowiednich kryteriów kanonicznego prawa małżeńskiego – doszli do wniosku, że nie ma wystarczających podstaw, aby z moralną pewnością stwierdzić, że mężczyzna zawierając małżeństwo był pozbawiony rozeznania oceniającego¹⁰. W związku z tym trybunał kolegialnie zdecydował, aby na podstawie kan. 1682 § 2 KPK nie zatwierdzać dekretem wyroku I instancji, lecz dopuścić sprawę do zwyczajnego rozpatrzenia. W dalszej części dekretu zostały przedstawione szczegółowe motywy podjętej decyzji¹¹.

Zgromadzony materiał dowodowy, pozbawiony zeznań strony pozwanej, sędziowie ocenili jako wiarygodny i jednolity. Powód jest

⁹ Por. tamże.

¹⁰ Por. tamże, n. 5, s. 2.

¹¹ Por. tamże, n. 5, s. 3.

szczerzy i prawdomówny w swoich zeznaniach, podobnie jak i świadkowie, z których jeden jest świadkiem kwalifikowanym. Zeznania innego świadka mają dużą wartość dowodową, ponieważ powód przyszedł do niego po radę przed zawarciem małżeństwa. Trudności w sprawie nie stanowi rozbieżność zeznań, brak wiarygodności, skąpy materiał dowodowy, nieobecność strony pozwanej. Rzeczywistym problemem jest to, że sędziowie turnusu rotalnego nie podzielają argumentacji przedstawionej w wyroku I instancji. Wynika to z oceny przedstawionych dowodów i przytoczonych faktów, a przede wszystkim z opinii dwóch biegłych występujących w sprawie. Pierwszy z nich był świadkiem w procesie, a drugi oficjalnym biegłym powołanym do sporządzenia opinii psychologicznej. Obaj jednomyślnie stwierdzili, że powód nie był dotknięty żadnym zaburzeniem osobowości, patologią lub anomalią psychiczną.

Przedstawione argumenty opierają się na głębokim poczuciu samotności, które przeżywali *actor et parte conventa*, a wynikające z przeszłych wydarzeń w życiu każdego z nich. Oboje zawarli ze sobą związek, aby uwolnić się od bolesnego uczucia samotności. Mężczyzna stracił swoją pierwszą żonę, która zmarła 11 maja 1983 r. Na niego spadł obowiązek wychowania dwóch synów (w wieku jedenastu i czternastu lat), którym poświęcił się całkowicie. Dnia 11 lipca 1998 r. w tragicznym wypadku samochodowym spowodowanym przez powoda zginął jeden z synów i pasażer. Doprowadziło to do traumy mężczyzny i poczucia winy za spowodowanie wypadku. Zrozpaczony, ogarnięty smutkiem, samotny mężczyzna – żyjący syn miał już swoją rodzinę – posłuchał rady psychiatry oraz znajomego księdza i postanowił związać się z jakąś kobietą, aby wyjść z poczucia pustki i osamotnienia. Po krótkim, ośmiomiesięcznym narzeczeństwie zawarł związek małżeński. Pożycie małżeńskie nie było udane, strony nie poznały się wystarczająco, nie było między nimi dialogu, tylko ciągłe sprzeczki i nieporozumienia. Wspólne zamieszkanie skończyło się po kilku miesiącach i kobieta wróciła do Madrytu.

Ze wskazanych motywów zawarcia małżeństwa, z faktu, że strony nie poznały się dostatecznie – zdaniem ponensa – nie wynika niezdolność konsensualna stron. Mamy bowiem do czynienia z sytuacją,

gdzie nie występuje zaburzenie osobowości, patologia lub anomalia psychiczna. Tak przynajmniej wynika z opinii dwóch biegłych, którzy na różny sposób uczestniczyli w sprawie. Pierwszy, psychiatra zajmował się mężczyzną bezpośrednio po wypadku i zasugerował mu, aby rozważył ewentualność związania się w przyszłości z jakąś kobietą. Kiedy mężczyzna poznał przyszłą żonę, lekarz widział jego zakochanie, ale proponował, aby rozważył on wszystkie argumenty za i przeciw zawarciu nowego związku i nie kierował się tylko emocjami. Jak zeznał psychiatra, mężczyzna był rozentuzjasmowany rozpoczętym narzeczeństwem. Przed zawarciem małżeństwa lekarz ponownie rozmawiał z mężczyzną i ostrzegał go o problemach adaptacyjnych, które mogą wystąpić. Mężczyzna zapewniał wtedy z przekonaniem, że wszystko ułoży się dobrze. Sędzia zauważył na tej podstawie, że ten sam lekarz, który proponował znalezienie nowej towarzyszkii życia, w dwóch rozmowach sugerował mężczyźnie głębokie przemyślenie tego, co zamierza. Wtedy mężczyzna zapewniał, że rozważył dobrze to, co ma zrobić, że jest pewny podjętej decyzji, że na pewno wszystko będzie dobrze. Pozostałych wniosków psychiatry sędzia nie bierze pod uwagę, ponieważ występuje on w sprawie tylko w roli świadka, a nie biegłego wydającego opinię lekarską. Niemniej te właśnie wnioski mieli na uwadze sędziowie wyrokujący w I instancji.

Psychiatra powołany przez sąd na biegłego stwierdza, że mężczyzna zawierając małżeństwo nie był dotknięty anomalią ani zaburzeniem osobowości. W swojej opinii biegły wnioskuje, że analiza linii życiowej i bezpośrednie badanie w klinice nie potwierdzają symptomów poważnego niezrównoważenia ani obecnie, ani w momencie zawierania małżeństwa. Analiza zachowania powoda nie potwierdza zaburzenia osobowości. Badanie kliniczne wykazało, że jest on osobą posiadającą wystarczające zasoby psychologiczne, aby właściwie kształtować relację małżeńską i życie uczuciowe. Biegły zamieścił ponadto w swojej opinii całą serię wniosków, które całkowicie nie należą do jego kompetencji. Te wnioski literalnie i prawie w całości zostały zamieszczone w wyroku I instancji. Ponens negatywnie ocenia opinię biegłego przypominając, że powinien on ograniczyć się do właściwego sobie obszaru, ponieważ w procesie to sędzia jest

peritus peritorum i to on przekłada na język prawny opinie i wnioski z badania biegłego. Odwołuje się w tym do przemówienia Jana Pawła II do Trybunału Roty Rzymskiej z 1987 r.: *prawdziwa niezdolność jest możliwa tylko w przypadku obecności jakiegoś poważnego rodzaju anomalii, która jakkolwiek by ją zdefiniować musi w zasadniczy sposób naruszać zdolność rozumienia i/albo wolę*¹². Dla kanonisty musi pozostawać jasną zasada, że jedynie niezdolność, a nie tylko trudność wyrażenia zgody małżeńskiej oraz realizowania prawdziwej wspólnoty życia i miłości, powoduje nieważnym małżeństwo¹³.

Na pewno powód czuł się samotny – stwierdza ponens – przytłoczony tym, co się wydarzyło, ale nie oznacza to, że był pozbawiony rozeznania oceniającego lub wolności wewnętrznej, a przynajmniej nie udowodnił tego przed sądem. Od śmierci jego pierwszej żony minęło 19 lat i powód miał wystarczającą ilość czasu, aby uwolnić się od poczucia osamotnienia; od śmierci syna i drugiego pasażera samochodu minęły 4 lata. Powód jest osobą poważną, odpowiedzialną, cieszącą się dobrą opinią u innych. Był zakochany w pozwanej, chciał się z nią ożenić, znał opinie innych osób, które przestrzegały go przed konsekwencjami jego decyzji, już dawno był w takim wieku, aby zdawać sobie sprawę z tego, na co się decyduje. Chęć przeciężenia osamotnienia – kontynuuje ponens w dekrete – nie jest niczym złym, tylko całkowicie logicznym. Mieści się to w rzeczywistości motywów-motywacji (*motivos-motivaciones*, opisanej w stanie prawnym), która towarzyszy działaniu człowieka i nie sprzeciwia się woli, ale ją wzmacnia.

Podsumowując argumenty przedstawione w uzasadnieniu wyroku I instancji ponens stwierdza, że są one bardziej przypuszczeniami, niż logiczną analizą. Fakty wskazują, że powód być może doświadczał

¹² *Una vera incapacità è ipotizzabile solo in presenza di una seria forma di anomalia che, comunque si voglia definire, deve intaccare sostanzialmente le capacità di intendere e/o di volere del contraente.* – IOANNES PAULUS II, *Ad Rotae Romanae auditores coram admissos*, n. 7, AAS 79 (1987), s. 1457.

¹³ *Per il canonista deve rimanere chiaro il principio che solo la incapacità, e non già la difficoltà a prestare il consenso e a realizzare una vera comunità di vita e di amore, rende nullo il matrimonio.* – Tamże.

pewnych trudności w kształtowaniu swojej zgody na zawarcie związku, ale nie był osobą niezdolną do jej podjęcia. Dowód potwierdzający niezdolność musi być niezbity. Wskazane w sprawie fakty nie pozwalają rozwiązać wątpliwości dotyczących istnienia prawdziwego i rzeczywistego braku rozeznania oceniającego u mężczyzny¹⁴.

Biorąc to wszystko pod uwagę, a zwłaszcza niedostateczny materiał dowodowy, sędziowie nie podzielają opinii o nieważności małżeństwa z tytułu braku rozeznania oceniającego powoda.

4. Zarządzenia

W czwartej części dekretu ponens zawarł zarządzenia dotyczące dalszego postępowania w sprawie w instancji apelacyjnej. Trybunał kolegialny, mając na względzie wszystko wyżej wymienione, postanowił: 1. Nie zatwierdzać dekretem wyroku wydanego przez Trybunał w ... dnia 3 stycznia 2006 r. W konsekwencji sprawa będzie prowadzona na drodze zwyczajnego procesu spornego. 2. W II instancji proponuje się następującą formułę wątpliwości: *Czy w niniejszej sprawie należy zatwierdzić lub zmienić wyrok wydany przez Trybunał kościelny w ... orzekający nieważności małżeństwa z tytułu poważnego braku rozeznania oceniającego po stronie mężczyzny*¹⁵. 3. Strony, w terminie 15 dni, mają obowiązek stawienia się przed Trybunałem II instancji. Jeśli tego nie zrobią i nie usprawiedliwią nieobecności, sprawa będzie dalej prowadzona zgodnie z obowiązującym prawem. 4. Po upływie piętnastu dni zostanie otwarty etap dowodowy sprawy i dowody mogą być zgłaszane w okresie kolejnych 15 dni. 5. O dekrete należy powiadomić: trybunał, który wydał wyrok w I instancji; strony za pośrednictwem listów poleconych z potwierdzeniem odbioru; obrońcę wężła małżeńskiego wyznaczonego do niniejszej sprawy¹⁶.

¹⁴ Por. Dec. c. Morán Bustos, 26 III 2007, EDJ 2007/15186, n. 5, s. 4.

¹⁵ *Si en este caso procede confirmar o por el contrario reformar dicha sentencia del Tribunal eclesiástico de ... en cuanto declara la nulidad de este matrimonio por grave defecto de discreción de juicio por parte del esposo.* – Tamże, n. 2, s. 4.

¹⁶ Por. tamże, s. 4.

5. Komentarz

Zaprezentowany dekret jest przykładem wnikliwego rozpatrzenia sprawy przez trybunał apelacyjny, w którym sędziowie przedstawiają motywy swojej decyzji o skierowaniu sprawy o nieważność małżeństwa w II instancji na drogę zwyczajnego procesu spornego. Tego typu dekrety zazwyczaj nie są publikowane, ponieważ stanowią tylko jeden z etapów postępowania sądowego w instancji apelacyjnej. W wielu przypadkach, jak pokazuje praktyka, są redagowane zgodnie z obowiązującym prawem, ale bardzo często tylko sumarycznie i ogólnie. Tym bardziej więc interesująca jest lektura i analiza dekretu Trybunału Roty Nuncjatury Apostolskiej w Hiszpanii c. Morán Bustos z dnia 26 marca 2007 r. Może on posłużyć jako przykład wnikliwego rozpatrzenia sprawy na początkowym etapie postępowania przed trybunałem apelacyjnym.

Stosowne normy prawne dotyczące tego typu dekretów prawodawca zawarł w kan. 1682 § 2 KPK stanowiąc: *Jeżeli wyrok za nieważnością małżeństwa został wydany na pierwszym stopniu sądu, trybunał apelacyjny, po zapoznaniu się z uwagami obrońcy węzła i, jeżeli takie są, także stron, swoim dekretem albo bez zwłoki potwierdza, albo dopuszcza sprawę do zwyczajnego rozpatrzenia na nowym stopniu.* Treść kanonu z niewielką zmianą redakcyjną została powtórzona w instrukcji procesowej *Dignitas Connubii* w art. 265 § 1. Uszczegółowienia dotyczące omawianego dekretu zostały natomiast zawarte w art. 265 § 5: *Także w dekrecie, przez który sprawa jest przyjęta do postępowania zwyczajnego, motywy winy być przedstawione przynajmniej w ogólnych zarysach, i powinno się wskazywać, jakie są wymagane uzupełnienia dla instrukcji sprawy*¹⁷.

Dekret dopuszczający sprawę do zwyczajnego postępowania ma jedynie charakter zarządzający. W związku z tym, zgodnie z kan.

¹⁷ *Dignitas Connubii*, art. 265 §§ 4-5; Tłumaczenie W. WENZ, w: T. ROZKRUT (red.), *Komentarz do Instrukcji procesowej „Dignitas Connubii”*, dz. cyt, s. 356.

1629 n. 4 KPK, nie ma miejsca na apelację stron od decyzji w nim wyrażonej, ponieważ nie ma on mocy ostatecznego wyroku¹⁸.

Omawiany dekret zawiera decyzję trybunału kolegiального dotyczącą konkretnej sprawy o orzeczenie nieważności małżeństwa. Taka decyzja wynika z faktu, że trybunał po zapoznaniu się z aktami sprawy I instancji, ewentualnymi apelacjami stron, uwagami obrońcy węzła II instancji, nie osiągnął moralnej pewności, aby wyrok zatwierdzić dekretem. Nie jest to jednak taka decyzja, jaka zapada podczas dyskusji sprawy w sesji wyrokowej. Tym dekretem trybunał „zawiesza” wydanie ostatecznej decyzji w sprawie do momentu, aż zostanie przeprowadzony zwyczajny proces sporny. Trybunał apelacyjny nie może tym dekretem podjąć decyzji o zakończeniu sprawy wyrokiem negatywnym¹⁹. Stanowi w nim tylko i wyłącznie o skierowaniu sprawy na drogę zwyczajnego procesu spornego w instancji apelacyjnej. Ten sam trybunał, który wydał dekret, rozpatruje sprawę i wydaje wyrok. Nie stanowi to naruszenia zasady, że ten sam sędzia nie może dwa razy wyrokować w tej samej sprawie. W dekrete bowiem sędziowie nie wypowiedzieli się o ważności lub nieważności małżeństwa. Stwierdzili tylko, że na podstawie akt sprawy I instancji nie osiągnęli moralnej pewności, aby wyrok zatwierdzić dekretem i skierowali sprawę do zwyczajnego rozpatrzenia²⁰.

Takie skierowanie sprawy w żaden sposób nie determinuje sędziów podczas sesji wyrokowej. Jeśli po uzupełnieniu materiału dowodowego sędziowie osiągną moralną pewność o nieważności małżeństwa,

¹⁸ Por. C. M. MORÁN BUSTOS, C. PEÑA GARCÍA, *Nulidad de matrimonio. Comentario adaptado a la Instrucción Dignitas Connubii*, Madrid 2007, s. 491; C. DE DIEGO-LORA, *Comentario al can. 1682*, w: Á. MARZOA, J. MIRAS, R. RODRÍGUEZ-OCAÑA (red.), *Comentario Exergético al Código de Derecho Canónico*, Pamplona 2002, t. IV/2, s. 1923.

¹⁹ Por. G. ERLEBACH, *L'impugnazione della sentenza e la procedura ex can. 1682*, w: H. FRANCESCHI, J. LLOBELL, M. A. ORTIZ (red.), *La nullità del matrimonio: temi processuali e sostantivi in occasione della "Dignitas Connubii"*, Roma 2005, s. 266.

²⁰ Por. C. M. MORÁN BUSTOS, C. PEÑA GARCÍA, *Nulidad de matrimonio...*, dz. cyt., s. 491-492; C. DE DIEGO-LORA, *Comentario al can. 1682*, dz. cyt., s. 1923-1924; J. J. GARCÍA FAÁLDE, *Nuevo Derecho procesal canónico*, Salamanca 1984, p. 247.

wydadzą wyrok pozytywny, jeśli nie, zapadnie wyrok negatywny²¹. Ewentualny problem może się pojawić, kiedy sąd apelacyjny poprowadzi sprawę zwyczajnym trybem, materiał dowodowy nie zostanie uzupełniony (np. z winy stron) i na koniec zapadnie wyrok pozytywny. Zdaniem W. Wenza taki wyrok nie powinien zapaść, ponieważ trudno będzie uzasadnić, aby to samo kolegium, w tej samej sprawie i na podstawie tego samego materiału dowodowego orzekło dwa razy w sposób jakościowo przeciwny²².

Dekret, oprócz decyzji, powinien zawierać ponadto dwa elementy. Pierwszym z nich jest motywacja. W treści art. 265 § 5²³ nie został postawiony warunek *ad validitatem* w odniesieniu do motywacji, co mogłoby sugerować, że nie jest ona konieczna do ważności. Niemniej należy mieć na uwadze normy prawne zawarte w art. 261 *Dignitas Connubii* oraz kan. 1617 KPK, w którym prawodawca stanowi, że *dekrety, które nie mają charakteru zwykłego zarządzenia, nie mają mocy, jeżeli przynajmniej sumarycznie nie przytaczają motywów lub nie odsyłają do motywów podanych w innym akcie*. Motywacja wyrażona przynajmniej w ogólnym zarysie jest więc istotnym elementem omawianego dekretu, którego brak pozbawia go mocy prawnej²⁴. Zdaniem C. de Diego-Lora motywacja nie może wykraczać poza

²¹ Por. C. M. MORÁN BUSTOS, C. PEÑA GARCÍA, *Nulidad de matrimonio...*, dz. cyt., s. 492.

²² Por. W. WENZ, *Komentarz do art. 265*, dz. cyt., s. 357.

²³ *Etiam in decreto quo causa ad ordinarium examen admittitur, motiva summarie exprimenda sunt, indicato quodnam instructionis supplementum, si et quatenus, requiratur.* – *Dignitas Connubii*, art 265 § 5.

²⁴ Por. C. GULLO, R. PALOMBI, *La procedura presso il Tribunale della Rota Romana*, w: P. A. BONNET, C. GULLO (red.), *Le «normae» del tribunale della Rota Romana*, Città del Vaticano 1997, s. 179; M. P. HILBERT, *I provvedimenti del giudice*, w: P. A. BONNET, C. GULLO (red.), *La procedura matrimoniale abbreviata*, Città del Vaticano 1998, s. 27; F. DELLA ROCCA, *I mezzi di impugnazione*, w: P. A. BONNET, C. GULLO (red.), *Il processo matrimoniale canonico*, Città del Vaticano 1994, s. 740-744; J. LLOBELL, *El valor jurídico de la Instr. "Dignitas Connubii", su recepción eclesial, el objeto y la conformidad de la sentencia, y la certeza moral*, w: R. RODRIGUEZ-OCAÑA, J. SEDANO (red.), *Procesos de nulidad matrimonial. La instrucción "Dignitas Connubii"*, Pamplona 2006, s. 287.

zwykłą deklarację, że na podstawie materiału dowodowego zgromadzonego w procesie w I instancji, trybunał apelacyjny zdecydował rozpoznać sprawę na drodze zwyczajnego procesu²⁵. Drugi istotny element to wskazanie, jakie uzupełnienie instrukcji jest wymagane. Może więc sędzia nakazać ponowne wezwanie stron²⁶, nowych świadków lub tych, którzy już zeznawali, może ponadto dopuścić inne dowody, o które przedtem nie proszono²⁷. Zdaniem C. Peña Garcíate dwa istotne elementy dekretu wspierają prawo do obrony, ponieważ strony zostają poinformowane o motywach decyzji trybunału, który nie osiągnął moralnej pewności i nie zatwierdził wyroku swoim dekretem oraz pozwala im uzupełnić brakujący materiał dowodowy w sposób wskazany przez sędziów²⁸. Motywacja decyzji i wskazanie uzupełnień w materiale dowodowym pozwala również zapobiec sytuacji, w której wyrok II instancji będzie praktycznie przesądzony. Skoro bowiem trybunał, decydując o sposobie prowadzenia sprawy, nie osiągnął moralnej pewności, to bez uzupełnienia materiału dowodowego z dużym prawdopodobieństwem zapadnie wyrok negatywny, ponieważ sędziowie podczas sesji wykrokowej najprawdopodobniej tej pewności moralnej dalej nie osiągną. W tym, co dotyczy uzupełnienia dowodów, sędzia, działając w oparciu o kan. 1452 § 2 i kan. 1600 KPK, *może uzupełnić zaniedbanie stron w przytaczaniu dowodów lub zgłaszaniu zarzutów, ilekroć uzna to za konieczne dla uniknięcia bardzo niesprawiedliwego wyroku*²⁹. To uprawnienie sędziego nie zwalnia jednak stron z ich podstawowego obowiązku przedłożenia dowodów na poparcie swojej skargi powodowej³⁰. Z nowym materiałem dowodowym należy postępować z zachowaniem wspomnianego już

²⁵ Por. C. DE DIEGO-LORA, *Comentario al can. 1682*, dz. cyt., s. 1924.

²⁶ C. de Diego-Lora uważa, że trybunał ma obowiązek wezwać strony, aby po zapoznaniu się z treścią dekretu, mogły przedłożyć swoje uwagi na piśmie. – Por. tamże.

²⁷ Por. KPK, kan. 1600.

²⁸ Por. C. M. MORÁN BUSTOS, C. PEÑA GARCÍA, *Nulidad de matrimonio...*, dz. cyt., s. 492.

²⁹ KPK, kan. 1452 § 2.

³⁰ Por. C. M. MORÁN, C. PEÑA GARCÍA, *Nulidad de matrimonio...*, dz. cyt., s. 493.

kan. 1600 KPK oraz art. 239 *Dignitas Connubii*. Poważna przyczyna dopuszczenia nowych dowodów, której prawodawca wymaga w kan. 1600 § 1 n. 2 KPK, będzie wyrażona w motywacji dekretu, którym trybunał skierował sprawę na drogę zwyczajnego procesu spornego³¹.

Wracając do treści dekretu c. Morán Bustos z dnia 26 marca 2007 r. widać wyraźnie, jak sumiennie i rzetelnie ponens wywiązał się z obowiązku przedstawienia motywacji decyzji trybunału kolegialnego. W obszernej motywacji nie tylko wypowiada się o powodach skierowania sprawy na drogę zwyczajnego procesu, ale również dokonuje krytycznej oceny uzasadnienia wyroku I instancji. W odniesieniu do wskazania koniecznych uzupełnień materiału dowodowego, lektura dekretu nieco rozczarowuje czytelnika. Ogranicza się bowiem tylko do wezwania stron i poinformowania o terminach zgłaszania nowych dowodów. Nic natomiast ponens nie wzmiankuje o ewentualnym wezwaniu nowych świadków lub tych, którzy już złożyli zeznania, podobnie nie wypowiada się na temat powołania biegłego w instancji apelacyjnej.

Mając na uwadze fakt, że postępowanie w II instancji przed trybunałem Roty Hiszpańskiej rozpoczęło się w marcu 2007 r. należy przypuszczać, że sprawa w tej instancji i w całej sprawie już się zakończyła. Niestety, na chwilę obecną, nie było możliwe dotarcie do wyroku trybunału II instancji i niemożliwa jest odpowiedź na pytanie, jakim rozstrzygnięciem zakończyła się ta sprawa.

Comments to decree of the Tribunal of the Rota of the Apostolic Nunciature in Spain c. Morán Bustos on 26 March 2007 managing to take the case about the nullity of the marriage to ordinary examination in II instance

Summary

Presented decree of the Tribunal of the Rota of the Apostolic Nunciature in Spain was based on the can 1682 § 2 CCL and article 265 § 5 of *Dignitas Connubii*. The justices in this decree refer to the case about the nullity of the

³¹ Por. tamże.

marriage due to ordinary examination in a new grade of trial (article 265 § 1 Dignitas Connubii). Presented document shows the very thorough treatment of the case on the just starting appeal. In comprehensive way, according to norm of laws the reasons that were expressed briefly and indicated that further instruction were required (article 265 § 5 Dignitas Connubii). In addition it contains part *in iure*, in which the judge refers to the title from which the case was carried on in the I instance, i.e. to lack of discretion of judgment (no inner freedom) as to essential marital rights and obligations.